

Østtysk folkemusikhistorie og andre historier

Hermann Strobach: *Deutsches Volkslied in Geschichte und Gegenwart-Akademie-Verlag, Berlin 1980.*

Denne bog prøver at give et overblik over den tyske folkesang fra middelalderen til i dag. Den kan betragtes som en udvidelse af det kapital om samme emne, som Strobach skrev til den samtidigt udkomne **Geschichte der deutschen Volksdichtung** (Akademie-Verlag, Berlin 1980). De to bøger – hvoraf kun bogen om folkesangen skal omtales i det flg. – repræsenterer det officielt anerkendte syn på folkekulturens udvikling, skrevet af nogle fremstående forskere i DDR. **Deutsches Volkslied** er både et spændende bud på en oversigtsfremstilling og et værk, hvis præmisser er så problematiske, at der stedvis bliver tale om decideret historieforfalskning.

Efter krigen opprioriterede den østtyske kulturpolitik folkesangsforskningen, ligesom den senere gjorde med folkekorene. Med Wolfgang Steinitz i spidsen og med tæt kontakt til især sovjetisk forskning satsede man på indsamling, udforskning og udgivelse af de »demokratiske og revolutionære traditioner« i tysk folkesang. Det resulterede i 1955 i oprettelsen af **Arbeiter-leidarchiv der Akademie der Künste** i Berlin og i Steinitz' imponerende tobindsværk **Deutsche Volkslieder demokratischen Charakters aus sechs Jahrhunderten**, 1955–62, der i dag er et standardværk. (Værket blev i 1979 genoptrykt uforkortet i eet bind af forlaget »das europäische buch« til en rimelig pris). Siden er arbejdet ført videre, bl.a. i den årbog, der nu hedder **Jahrbuch für Volkskunde und Kulturgeschichte** (ikke at forveksle med de vesttyske **Jahrbuch für Volksliedforschung** eller **Jahrbuch für musikalische Volks- und Völkerkunde**) og i monografier, biografier, og sangudgivelser af bl.a. Steinitz, Inge Lammell, Werner Kaden og Hermann Strobach. Sidst-

nævnte er vel mest kendt for sit arbejde med **Bauernklagen**, dvs. socialkritiske viser i landbosamfundet, men han har også publiceret artikler om bl.a. folkesangens variabilitet, Herders folkevisebegreb, den overlevende folkekulturs betydning i nutiden m.m.

Strobach siger i bogens forord, at den er opstået som følge af den opblussende interesse for folkeviser og korsang i DDR i de senere år og af de diskussioner, det har ført med sig. Diskussionerne har især rejst spørgsmålet, om folkevisen er et levn fra en historisk afgrænset periode, eller om der også gives en nutidig folkesang, og om dens videreudvikling i så fald er mulig? Bogen vil give et overblik over den tyske folkesangs udvikling og dermed et bidrag til en nødvendig afklaring af »folkeviseproblemet« under hensyntagen til »de nutidige samfundsmæssige og kulturelle processer«. Det sidste dækker både opbygningen af en østtysk stat med kommunistpartiet som absolut ledende og dominerende på alle samfundsområder (også kulturområdet) og forholdet til det kapitalistiske Vesttyskland.

Strobach indleder klogeligt bogen med et kapitel om indsamling og udforskning af folkesang, siden Herder i 1773 lancerede begrebet **Volkslied**. Herder ses som led i det opadstræbende borgerskabs forsøg på at sætte sig i spidsen for en bred front mod feudaladelen, og den historiske betydning af hans folkevisebegreb ses følgelig i, at det indbefatter de brede, arbejdende lag af befolkningen (»werkätige Schichten«) – en god indfaldsvinkel, der herhjemme – med al den nødvendige modifikation – kan bruges på Rasmus Nyerups visearbejde. Herder gøres dog måske lidt for entydig. Igennem 1800-tallet brydes progressive og reaktionære tendenser i indsamling og udforskning af folkeviserne, og i vores århundrede opstilles så Vesttyskland som arvtager af alle de borgerlige tendenser og Østtyskland som på een gang arvtager af de pro-

gressive tendenser og en ny (marxistisk) begyndelse. Strobach slutter sig til Steinitz' definition, hvorefter folkeviser er de sange, som bæres af de arbejdende klasser og lag, og derved gennem stadigt varieret omsyngning formes kunstnerisk gennem overvejende mundtlig-kollektiv overlevering. Altså en entydig klasse-mæssig folkevisebestemmelse, der kan minde om den, vi herhjemme kender fra Hogager-fløjen, og som lægger vægt på at knytte tråden tilbage til den tidlig-borgerlige Herder (ligesom man i Østtyskland dyrker Goethe, Schiller, Beethoven. . .) Et kapitel om kilder og kildeproblemer betoner, at folkesangen har udviklet sig historisk og opregner, hvad man har indsamlet og ikke har indsamlet i tidens løb (erotiske sange, politiske sange, folkesangen i byerne) m.m. Næste kapitel gør sig nogle overvejelser om »tekst, melodi og metrik«, som kort, men udmærket viser folkesangens rigdom i disse elementer og i samspillet mellem dem. Strobach er dog kun tekstforsker, og resten af bogen udgår fra studier af teksterne, selv om der heldigvis indgår citat af knap 30 viser med melodier. Kapitel fire, som langt er bogens største, gennemgår så sangens bæ-
rere og dens genrer struktureret således:

1. Bondesamfundets sangtraditioner
2. Ballader
3. Byborgerlig folkesang i renæssancen
4. Byborgerlig sangudvikling og folkesang ca. 1550–1900
5. Borgerlige sangbevægelser efter 1900
6. Landsknægt- og soldatersang
7. Arbejdersang
8. Socialistisk ungdomssang og sangbevægelse

Strobach prøver altså at disponere efter forskellige samfundsgruppers sang gennem historien, men har ikke ment at kunne komme uden om et kapitel om balladegenren eller pkt. 8. Af arbejdersang efter 1919 omtales udelukkende den del, der stod under kommunistpar-

tiets ledelse. Bogens sidste kapitel er nogle betragtninger over folkevisebegrebet i dag. Strobach mener, at det vigtigste element for og nu er **folkemassernes skabende deltagelse** i sangen. Han har ganske vist tidligere (s. 112) indrømmet, at den østtyske sangbevægelse bæres af skoleelever og studenter, og derfor ikke kan kaldes folkemusik (idet arbejder- og landbougdommens deltagelse er »utilfredsstillende«), men konkluderer alligevel at folkesang i dag (herunder korene) adskiller sig fra slager og koncertsang ved at have vid udbredelse, at udtrykke de arbejdende menneskers livs- og tænkemåde og at indbefatte de arbejdende klasser og lags produktive medskaben. Han er positiv over for massemedier. Derved skulle folkesangen i Østtyskland i dag ikke være kendetegnet ved en »relativ ens kanon af genrer og typer, men snarere ved tilægnelsen og beherskelsen af de mest progressive genrer og udtryksmåder i den nationale og internationale progressive kulturbevægelse«. Spørgsmålet om, hvem der bestemmer, hvad der er progressivt, stilles dog ikke, så begrebet »progressive genrer« forbliver svært gennemskueligt. Bogen har i øvrigt mange noter med henvisninger og en udmærket bibliografi, der ikke er så ensidig, som man kunne have frygtet (kun sprogligt – kan tyskere ikke læse engelsk og fransk?)

Styrken og svagheden ved at gribe tingene an, som Strobach gør, kan belyses ved at sammenligne med nogle lignende værker fra andre lande. Ernst Klusen, som Strobach kort af-fejer, fordi han skulle have overtaget »den borgerlige gruppesociologiske metoder«, udgav i 1969 et værk, der er blevet meget diskuteret: **Volkslied, Fund und Erfindung**. Dets styrke er forsøget på at opfatte viser som et redskab for mennesker i en gruppe, at analysere »sangaktivitet« og derved forstå sangens uadvendte og indadvendte funktion i en større kulturel sammenhæng. Synspunktet gennemføres på hele den tyske historie, og på de nævnte områder er hans analyser mere nuancerede og mere givende end Strobachs. Stro-

bach opregner ganske vist **brugssituationer**, men hans bog svigter over for den antropologiske **funktionsanalyse**. Strobach kan derfor ikke forstå, at masserne tog nogle af oplysningsmændenes »Lieder für Volk« eller det 19. århundredes »sentimentale romancer« til sig – men godt, at de ville synge Goethe, for han var jo progressiv-borgerlig! – og besværges det som manipulation. Sang opfylder nu engang mange andre behov end den tekstligt udtalte, og kun at kunne analysere det som »manipulation« siger mest om analytikerens afmagt. Klusens bog har i øvrigt det fortrin, at den også beskæftiger sig med melodierne, men den har ikke nogen ordentlig periodisering af den overordnede historiske udvikling, og Strobach har ret i, at gruppebegrebet til udviser de klassemæssige modsætninger. A.L. Lloyds fine bog om **Folk Song in England** (1967) er vel den nærmeste parallel til Strobachs bog for dette lands vedkommende. Den er båret af sangeren og forskeren Lloyds dybe kærlighed til materialet og respekt for de mennesker der har overleveret det. Den er ganske nøgtern og dejlig konkret i sin skildring af sangens brugssituationer og funktion i forskellige miljøer gennem tiderne. Det overordnede historiesyn er materialistisk, men som Karl Clausen herhjemme (**Dansk folkesang gennem 150 år**, 1958) undviger han alt for skematiske inddelinger og strukturerer bogen (der både behandler tekst og melodi) ud fra flere samvirkende kriterier: Genre, brugssituation, historiske forudsætninger. Hvad angår studiet af den »industrielle« folkesang var Lloyd en pioner i England. Karl Clausens danske bog er stadig læseværdig p.g.r. af sine intentioner om at skrive sanghistorie i bred tværfaglig forstand. Den udgår fra hans skelnen mellem »folkesang« og »folkelig sang«, og vælger at bruge sangbøger som et væsentligt kildemateriale ud fra den betragtning, at de altid afspejler nogle intentioner i et bestemt miljø på et bestemt tidspunkt. Fordelen ved at skrive oversigtsværker af denne karakter kollektivt synes indlysende, og det har svenskerne på en heldig måde taget konsekvensen af i den nylib-

udkomne **Folkmusikboken** (1980). Den er det bredeste af de nævnte oversigtsværker, idet den både indbefatter sang, spillemandsmusik, indsamlings- og forskningshistorie, instrumenter, diskussion af kildematerialet m.m. Den præges af, at sangeren og spillemanden er rykket i forgrunden uden at blikket for gener, brugssituation og funktion er blevet svækket. Den savner til gengæld et overordnet historiesyn og den går ikke synderligt ind på vores århundredes arbejdersang. (Se i øvrigt anmeldelsen i Modspil nr. 12).

Der findes ikke kun en enkelt rigtig måde at skrive den slags oversigtsværker på. Strobachs værk skiller sig ud ved at være det, der kraftigst betoner klassekampen, men hans »arbejdende masser« forbliver ofte en grå anonymitet, hvad enten de er fra middelalderen eller i dag. Han har nemlig også det mest klassemæssigt bestemte folkevisebegreb (sammen med Lloyd). Det er et udmærket udgangspunkt, men desværre bliver Strobach stort set hængende i en ideologianalyse, der nok nævner sangens brugssituationer, men ikke formår at levere dybere analyser af sangens funktion i en kultur. Bogen er præget af det strømlinede historiesyn, der siger, at produktionsmåderne med nødvendighed afløser hinanden som perler på en snor – med den pointe, at Østtyskland så kommer til at fremstå som verdenshistoriens hidtil højeste stadi. Sanghistorien lægger følgelig hovedvægten på de progressive sange hos de progressive klasser i historiens løb, hovedsagelig bedømt ud fra tekstens ideologi, og det leder alt sammen frem til dagens østtyske folkekor. Det kan man kalde legitimerende historieskrivning, den har taget **parti**, som Lenin ville sige, og er man ikke for (den østtyske stat), er man imod (dvs. støtter monopolkapitalismen i Vesttyskland). Et tredje gives per definition ikke. Den østtyske folkesangsforskning er da også hele tiden foregået i konkurrence med den vesttyske, og f.eks. kan Steinitz' tidligere nævnte standardudgave af »Deutsche Volkslieder demokratischen Charakters« betragtes som et modstykke til Deutsches Volkslied-

archiv's store balladeudgave, **Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien**, der har været under udgivelse siden 1935. (Det bedste indtryk af den »officielle« vesttyske folkesangsforskning i al dens pluralisme får man i øvrigt gennem kollektivværket **Handbuch des Volksliedes**, I-II, 1973-75).

Mens forrige tiders historie er rimeligt nuanceret skildret hos Strobach, fører disse forhold til decideret historieforkæmper i vort århundrede:

Borte er splittelsen i mellemkrigstidens tyske arbejderbevægelse og de socialdemokratiske arbejderkor. Borte er enhver modsætning i det nuværende østtyske samfund. Borte er Brecht-Eisler eleven Wolf Biermann, som blev smidt ud af DDR i 1976 p.gr. af sit kritiske, socialistiske virke som sanger og sangskriver. Borte er hele den vesttyske græsrodsbevægelse gennem 60'erne og 70'erne: Hvor er Burg Waldeck festivalerne og senere politiske sangfestivaler, hvor en anti-atomkraft-

bevægelsen og dens folkesange, hvor er kvindebevægelsens sang, hvor er Franz Josef Degenhardt, Walter Mossmann, Hannes Wader, Liederjan. . . ? Der er jo problemer og forskellige holdninger forbundet med at genoplive og videreføre folkesangen i dag i øst og i vest, men hvis man vil læse om dem, må man gå til den vesttyske venstrefløjs udgivelser, f.eks. den selvkritiske **Volks-Musik, Die erinnerte Hoffnung** (udg. af Eckart Frahm og Wolfgang Alber, 1980). Og det er jo ikke tilfældigt, at den polske arbejderklassens kritiske sangtradition fra 1980-81, pladen **Polnischer Sommer** (se Modspil nr. 17), er nødt til at blive udgivet på et alternativt vesttysk venstrefløjsforlag - mens den østtyske regering støtter militærdiktaturet imod den polske arbejderklassens selvorganisering.

Masser af problemer - og at fortie dem er efter mit begreb om socialisme både dumt og historieforkæmper!

Jens Henrik Koudal

Nye bøger

En liste over nye bøger, som vi mener har interesse for vore læsere. Listen tilstræber ingen form for fuldstændighed.

Werner Braun: *Der Stilwandel in der Musik um 1600*. Darmstadt 1982. 109 s., DM 29,00.

Jens Brincker, Finn Gravesen, Carsten E. Hatting og Niels Krabbe: *Den europæiske musikkulturs historie indtil 1740*. Gyldendals musikhistorie bd. I. Kbh. 1982. 370 s., kr. 240,- (fås kun i abonnement, bd. I-IV = kr. 960,-).

John Chilton: *Jazzens historie*. Kbh. 1982. 272 s., kr. 148,-.

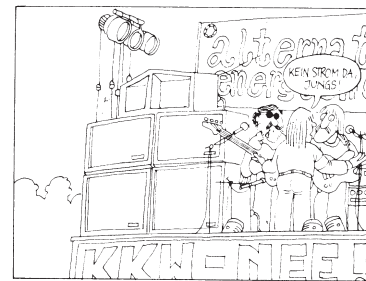
Aaron I. Cohen: *International Encyclopedia of Women Composers*. New York 1981. 597 sider.

Directory of jazz festivals and related major jazz events. Compiled. . . by the Danish Jazz Center. Rønne 1982. 56 s., kr. 15,-.

Hans Heinrich Eggebrecht: *Die Musik Gustav Mahlers*. München-Zürich 1982. 305 s., DM 56,-.

Simon Frith: *Sound Effects*. Youth, Leisure, and the Politics of Rock'n Roll. New York 1981. 294 s., \$ 8,95.

Gymnasieskolernes Musiklærerforening: *Musik '90; musikfaget i fremtidens gymnasium*. Red. af Lars Ole Bonde, Søren Schmidt og Ole Straarup. Fredericia 1982. 113 s.

»Ingen strøm, venner«.

Protest mod systemet med systemets midler. (Et selvkritisk indlæg fra den vesttyske venstrefløjs diskussioner om brugen af folke-musik/folk i dag - hentet fra Frahm & Alber: *Volksmusik, Die erinnerte Hoffnung*, Tübingen 1980).

Jost Hermand: *Konkrete Hören; Zum Inhalt instrumentaler Musik*. 1981. DM 18,-.

Ansgar Jerrentrup: *Entwicklung der Rockmusik von den Anfängen bis zum Beat* (Kölner Beiträge zur Musikforschung, Band 113). Regensburg 1981. 378 s., DM 49,-.

Ekkehard Jost: *Socialgeschichte des Jazz in den USA*. Frankfurt am Main 1982. 266 s., DM 14,80.

Ernst Krause: *Oper A-Z; Ein Opernführer*. Leipzig 1981. 704 s., 14,- (øst-)Mark.

Music from Scandinavia - 2000 Records from Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. Copenhagen 1982. 176 s., kr. 50,-. (En discografi omfattende alle genrer over et udvalg af plader, der stadig kan fås).

Hans Jørn Nielsen: *Til folket vi går*. Ålborg Universitetsforlag 1982. 122 s., kr. 66,-. (Analyse af Aakjær sange).

Thomas Rockwell og Karsten Tanggaard: *50'ernes Rock'n Roll*. Egtved 1982. 93 s. (Lærebog til gymnasie- og HF undervisningen).